

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย เรื่อง การแก้ปัญหาการใช้วนลากในการทำประมงโดยประสพการณ์เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายของชาวประมงพื้นบ้าน กรณีศึกษาชุมชนชาวประมงพื้นบ้านบางแห่งในจังหวัดปัตตานี (ระยะที่ 2)

มีวัตถุประสงค์หลัก คือ

1. เพื่อศึกษาปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการแก้ปัญหาวนลากในการทำประมงในพื้นที่เป้าหมาย
2. เพื่อศึกษาประสบการณ์ของชาวประมงพื้นบ้านเกี่ยวกับการใช้กฎหมายในการแก้ปัญหการทำประมงผิดกฎหมาย และนำประสบการณ์ไปสร้างการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาในปัจจุบัน
3. เพื่อพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น โดยผ่านการปฏิบัติการจริงในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อันจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในอนาคต

ผลการวิจัยพบว่า

- ประสบการณ์ของชาวประมงพื้นบ้านเกี่ยวกับการใช้กฎหมายในการแก้ปัญหการทำประมงผิดกฎหมาย แบ่งเป็น 5 ช่วงสำคัญ ๆ คือ

1) ยุคเริ่มต้นปัญหา: เป็นช่วงที่ชาวบ้านยังไม่รู้ถึงผลกระทบของเครื่องมือประมงอวนรุน จึงไม่รู้ลึกต่อด้านอะไร คิดว่าเป็นชาวประมงเหมือนกันอาศัยทะเลเดียวกัน มีอะไรก็ช่วยเหลือแบ่งปันกันไปและเมื่อเริ่มตระหนักว่าเป็นปัญหาเพราะทรัพยากรลดน้อยลงไป ก็ไปแจ้งเจ้าหน้าที่รัฐให้เข้ามาดำเนินการ

2) ยุคแห่งการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา: ภายหลังจากไปแจ้งเจ้าหน้าที่รัฐแล้วปัญหาต่าง ๆ ก็ไม่ได้ลดน้อยลง กลับทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จึงตัดสินใจหันกลับมาแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง แต่เมื่อผนวกกับความไม่พึงพอใจที่ถูกกระทำสะสมมานานจึงเลือกที่จะใช้ความรุนแรงในการจัดการ แต่ก่อนจะใช้ความรุนแรงนั้น ชาวบ้านยังเลือกที่จะเรียกผู้ทำการประมงอวนรุนมาพูดคุยกันก่อนว่าไม่ให้ทำเพราะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนแต่ไม่เป็นผล จึงได้ใช้ความรุนแรงในขั้นต่อมา แต่เมื่อไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ก็ปรับเปลี่ยนไปใช้วิธีการอื่นต่อไป

3) ยุคการประสานรัฐเพื่อแก้ไขปัญหา: เมื่อจัดการแก้ปัญหาด้วยตัวเองไม่ได้ ก็ย้อนกลับไปหาเจ้าหน้าที่รัฐอีกครั้ง แต่เปลี่ยนจากเจ้าหน้าที่รัฐในระดับอำเภอเป็นระดับภูมิภาค รวมทั้งไปประสานกับนักการเมือง เพื่อร่วมคลี่คลายปัญหาด้วย

4) ยุคที่ถอย: เมื่อแก้ไขปัญหามาไม่ได้ก็เกิดความรู้สึกที่ถอยอพยพออกจากชุมชนตนเองไปประกอบอาชีพต่างถิ่น คือประเทศมาเลเซีย และไปอย่างผิดกฎหมาย เป็นการลักลอบเข้าเมือง รวมทั้งไปประสบปัญหาต่าง ๆ นานา ทั้งการถูกโกงค่าแรง ถูกจับกุม ดิดยาเสพติด ฯลฯ

5) ยุคแห่งการรวมกลุ่ม: เป็นยุคที่เพิ่งเกิดขึ้น เมื่อประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา ภายหลังจากการอพยพไปขายแรงงานยังต่างถิ่น แล้วประสบปัญหา จึงได้กลับมาตั้งหลักที่ชุมชนของตนเอง และเป็นโอกาสที่ได้รับรู้ข้อมูลว่ามีกลุ่มนักวิชาการและเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนได้เข้าไปทำงานอยู่ในพื้นที่อำเภอใกล้เคียง ซึ่งเป็นชุมชนชาวประมงพื้นบ้านเช่นกัน จึงได้ไปพูดคุยติดต่อประสานงานให้กลุ่มคนเหล่านั้นลงมายังชุมชนของตนเองบ้าง ซึ่งความพยายามดังกล่าวนี้ ได้ไปเชื่อมประสานกับบุคคลภายนอกให้มาร่วมกันคิดวิเคราะห์หาแนวทางในการคลี่คลายปัญหา

- ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายแก้ปัญหาการใช้วนลากในการทำประมง

กฎหมายที่ใช้เพื่อบังคับผู้ที่กระทำความผิด โดยส่วนใหญ่จะใช้พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 เป็นหลัก ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีความล้าหลังมาก อีกทั้งกระบวนการการบังคับใช้กฎหมาย พบว่าจะมีการนำช่องว่างของข้อกฎหมายมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับผู้กระทำความผิด เช่น การทำสัญญาเช่า ซึ่งส่งผลให้คำพิพากษาของศาลไม่สามารถริบเรือประมงที่กระทำความผิดได้ ทั้งๆที่พบว่าเรือบางลำกระทำความผิดซ้ำซากตลอดเวลา ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่เกิดความหยาบใจ และยังได้พบว่าผู้กระทำความผิดยังมีการวิ่งเต้นในชั้นสอบสวนและชั้นฟ้องร้องคดี ให้สามารถหลุดพ้นคดีและได้ของกลางกลับคืนมา

- ความร่วมมือของหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่น ผ่านการปฏิบัติการจริง

หน่วยงานภาครัฐมีวิธีการทำงานที่เข้าถึงชาวบ้าน มีการลงพื้นที่พบปะชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ มีความเป็นกันเอง และมักจะไปเยี่ยมเยียนชาวบ้านในยามที่ปฏิบัติหน้าที่ตรวจจับเรือประมงที่กระทำความผิด จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกศรัทธาและเห็นว่าการปฏิบัติการอย่างจริงจังถึงแม้ว่าในด้านผลคดีการจับกุมผู้กระทำความผิด อาจจะไม่มากมายถ้าเทียบกับการบุกรุกเข้ามาของเรือประมงที่กระทำความผิด แต่ชาวประมงพื้นบ้านก็คิดว่า การออกลาดตระเวนบ่อยๆจะช่วยให้เกิดการป้องปรามเรือประมงที่กระทำความผิดไม่ให้ฮึกเหิม ถ้าพอใจมากนัก

- มาตรการบังคับใช้กฎหมายแก้ปัญหาการทำประมงผิดกฎหมาย

มาตรการที่ 1 สร้างความเข้าใจที่ดีในการบังคับใช้กฎหมาย โดยการประชาสัมพันธ์ทางวิทยุ, โทรทัศน์, จัดพิมพ์ป้ายประชาสัมพันธ์ (ป้ายไวนิล), ประชาสัมพันธ์ในทะเลและจัดกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟู

มาตรการที่ 2 กดดันให้มีการทำประมงด้วยเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายน้อยลง โดยการลาดตระเวนอย่างสม่ำเสมอ, ชาวประมงพื้นบ้านแจ้งข้อมูลข่าวสารและเปิดเจรจากับฝ่ายกลุ่มอวนลากให้มีการปรับเปลี่ยนเครื่องมือ

มาตรการที่ 3 กดดันโดยตรวจจับเฉพาะเครื่องมือประมงผู้กระทำผิดปล่อยตัวไป

มาตรการที่ 4 บังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด โดยมีการจับผิดของกลาง และทำสำนวนคดี

- **การนำประสบการณ์การบังคับใช้กฎหมายไปสู่การแก้ปัญหาในอนาคต**

ชาวประมงพื้นบ้านได้มีการนำประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหามาปรับใช้กับปัจจุบัน โดยคำนึงถึงมาตรการการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความเข้าใจที่ดีในการบังคับใช้กฎหมาย, การกดดันให้มีการทำประมงด้วยเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายน้อยลง, การกดดันโดยตรวจจับเฉพาะเครื่องมือประมง และการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อให้บทเรียนที่ได้เรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาการทำประมงด้วยเครื่องมือผิดกฎหมายด้วยการกำหนดมาตรการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ กลายเป็นประสบการณ์ที่ล้ำค่าที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาเครื่องมือทำลายล้างต่อไปในอนาคต

สรุปได้ว่า ปัญหาทรัพยากรประมงเสื่อมโทรม ปัญหาการทำประมงที่ผิดกฎหมายและปัญหาต่างๆที่ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีประสบนั้นเป็นปัญหาที่มีพลวัต (dynamic) เป็นปัญหาที่มีได้หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมต่างๆ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้ชุมชนชาวประมงพื้นบ้านได้สร้างความรู้ผ่านการศึกษาปัญหาและการหาแนวทางแก้ไขปัญหาและได้สร้างกระบวนการเคลื่อนไหวผ่านการปฏิบัติการจริงทางสังคม โดยการสร้างเวทีในการถกเถียง แลกเปลี่ยนและเจรจาดูรองกับบุคคลต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของกลุ่มเรืออวนลาก เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทั้งนี้กระบวนการในการสร้างความรู้ในครั้งนี้จะเป็นต้นทุนที่สำคัญสำหรับชาวประมงพื้นบ้านในการเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆที่จะต้องประสบต่อไปในอนาคตได้ดีขึ้น